

INTRODUCCIÓ

LA NOSTRA COMMEMORACIÓ DE NICEA

PEL DR. ISIDRE GOMÀ, CANONGE ARDIACA DE TARRAGONA

La Santa Església de Déu ens ofereix, en la seva biologia social, el doble element que la integra, el diví i l'humà, en tan diferents formes d'acoblament, en tota la durada de la seva història, que a voltes dóna la impressió d'una institució humana que lluita, amb esforç penós, per a surar en l'aiguabarreig de les coses humanes; a voltes, però, triomfa amb l'esclat sorollós i definitiu que li comporta la força divinal, estotjada en les seves entranyes i que li dóna un lloc únic, transcendent, veritablement diví, en el món.

Déu és sempre present en la seva Església, i amb ella viu, i a ella comunica la seva vida: car, està escrit — i la paraula de Déu no falla — que: *Jo seré amb vosaltres fins a la fi dels segles* (Mt. XXVIII, 20), i: *Qui té el Fill té la vida* (1 Jn. V, 12): l'Esposa, que és la Santa Església, sempre té l'Espòs. Déu, però, no sempre apareix el *Magnificus in majestate*, tenint anorreats els enemics de l'Esposa, i aquesta gloriosament assegurada a la seva dreta *in vestitu deaurato*, sinó que vol, per llei de la mateixa fundació seva, que sense perdre res de la seva *glòria interior*, passi terribles crisis d'ordre social i històric. Filla i Esposa del Crist, Cos del Crist, *qui és son Cap* (Ephes. V, 23), l'Església esdevé en la seva història la continuadora de les glòries del Crist, *resplendor de la glòria i figura de la substància del Pare* (Hebr. I, 3), i de les humiliacions del seu Cap, qui volgué ésser com els altres homes, *pro similitudine absque peccato* (Hebr. IV, 15). Cal fixar-se en ço que en la història de l'Església representa, per exemple, el fet de les persecucions imperials i l'edicte de Constantí; les evolucions hipòcrites de l'arrianisme — amb la profunda revolució que portà a l'Església — i el Concili de Nicea; el protestantisme i la reforma tridentina; el racionalisme i el *Syllabus*, amb la definició dogmàtica de la Concepció Immaculada de la Verge Mare de Déu; la força dissolvent, resolutiva, del modernisme, tan simpàtic i mortal com el fruit vedat del Paradís, i l'actual força d'"imantació" i expansió que en tots els ordres i arreu frueix l'Església.

ANALECTA SACRA TARRACONENSIA vol commemorar, en el volum d'enguany,

1925, un d'aquests moments culminants de lluita i triomf en la història de nostra Mare la Santa Església. XVIe centenari del magne Concili de Nicea, primer dels ecumènics, recollirà ANALECTA tota la llum, amb tot el contrast d'ombres, que del famós esdeveniment és arribada fins a nosaltres, depurada per segles de crítica, reflectida, en totes les tonalitats i matisos d'ordre doctrinal i històric, per homes de ciència especialitzats en les diferents rames del saber eclesiàstic. El volum és un monument científic que no tindrà parió en la literatura commemorativa del gran Concili: i àdhuc se li haurà de reconèixer l'eficàcia d'ordre apològic que cal esperarçar d'una projecció fortament lluminosa d'un moment històric de lluita i triomf de l'Església, dels que suara parlàvem, feta en un ambient intel·lectual on — salvant tot ço que deu salvar-se — abunden la ignorància de les gestes glorioses de la història de la nostra Mare i de la concreció dels dogmes de la nostra fe, els temperaments blans i contemporitzadors, els cultivadors del diletantisme científic; i, en un altre ordre de coses, els corrents de respectuosa simpatia que de fora el camp de la nostra fe catòlica s'han començat vers el si de la Mare, antiga i santíssima, i la força d'exemplaritat que per als catòlics representa la visió de la lluita ardida, del tremp d'esperit, del cabal científic, de la meravellosa estratègia, de la precisió dogmàtica de què feren prova els Pares de Nicea, i de la santa llibertat amb què varen rebutjar tot intrusisme cesarista en els afers netament eclesiàstics, especialment en els derivats del gran Concili.

Donarem en aquesta senzilla introducció — que redactem amabilíssimament obligats per la direcció d'ANALECTA — una impressió de conjunt dels factors que determinaren la gran assemblea episcopal i de la repercussió que tingué en la doctrina i disciplina de l'Església, en el corrent del segle IV, i àdhuc d'això que per al triomf de la fe del *Nicaenum*, es deu a la nostra Espanya.

Fou el segle IV com la primavera esplendorosa de l'Església. Passada la rigorosíssima hivernada de les persecucions, i assaonats els camps d'Europa, Àsia i Àfrica amb la sang de setze milions de màrtirs, a l'escalf del sol ixent de la pau constantiniana, 313, circulà, vigorosa, pel cos social de l'Església, la saba divinal de la doctrina i de la gràcia, i començà la florida dels genis sants — Atanasi, Hilari, Basili, Efrem, Damas, Ciril Jerosolimità, els Gregoris, Ambrós i Agustí — i de les grans institucions, ja esbossades en els segles anteriors — vida monacal i cenobítica, organització externa de l'Església, profusió de concilis, preponderància, de fet, de la Seu Romana sobre el *Catholicum*, d'Orient i Occident, etc., — que constitueixen el magnífic pòrtic per on l'Església entrarà a l'Edat Mitjana, per a dominar, com senyora i majora, en tots els estaments i ordres.

Mai no li manquen, però, a la primavera, els seus jorns rúfols, en què el fred tardorenc i les furioses tramuntanes posen en perill, i a voltes s'emporten,

les flors gemades i els tendres brots, *ceu turbo nascentes rosas*, diríem usant un mot de la Litúrgia. Tampoc no li mancà a l'Església, en la seva primavera, la seva tempesta, podríem dir, específica. Car, l'Església jamai no podrà cantar a plena veu el *jam hiems transiit*, fins al dia que, tota triomfant, s'aplegui en el lloc de la pau definitiva amb son Cap, el Crist gloriós. Ara, en els segles mortals, s'ha de realitzar l'*heus aquí que Satans us ha demanat per garbellarvos com el blat...* (Lc. XXI, 31).

El mateix Constantí, qui havia donat a l'Església la pau social i política, haurà d'intervenir en la pacificació espiritual de l'Església; car, bon punt la religió cristiana deixà d'ésser perseguida i fou admesa dins l'Imperi, es produí la fortíssima sotragada de l'arrianisme.

No entren en l'àmbit de la nostra tasca les descripcions de fets i idees del començament del segle IV, que s'arremolinaren, en torb violentíssim, per a produir en l'Església una de les crisis més greus de la seva història. Un home sorgí, Arrius, sacerdot de l'Església d'Alexandria d'Egipte, ple de descouhortada enveja per no haver-lo fet bisbe, en qui es fongueren, com els metalls heterogenis en el gresol, tots els factors de la revolució doctrinal que porta el seu nom.

No solen ésser els heresiàrques homes isolats, en l'intel·lecte dels quals sorgeixi, com per generació espontània, l'error, amb tota la claror sinistra, amb el virus sintètic amb què apareix en la visió històrica dels segles posteriors. Els heresiàrques, com els revolucionaris, car ho són en el seu ordre, vénen a ésser homes representatius d'un estat col·lectiu de desordre protestatari contra les coses estatuïdes. Com no hi ha home, malgrat sia un geni, qui transcendeixi per damunt son segle, car tothom, àdhuc els genis, és nodrit de l'aire espiritual que respira; així podríem dir que no hi ha heresiàrca, com no hi ha revolucionari, qui, com l'aranya, tregui de son si tota la llecor mental que li serveix per a teixir la tela del seu sistema. Àdhuc l'aranya no pot estendre la seva xarxa subtil, si no és estrebant-la i relligant els seus fils mestres en sostenidors fixos, fora d'ella i més forts que ella.

Ni tan solament en sistemes pensaren aquests homes de mentida. Els sistemes són dels deixebles. Ni pogueren preveure tot el desenrotllament de la mala llavor que, engendrada en llur cervell pels diversos factors socials d'error, llençaren, una volta elaborada, en el camp social, segellada i com vivificada amb encuny i saba personal, sense sospitar la força d'explosió i d'expansió que li comunicaran les condicions del terror. Perquè les revolucions del pensament són com les del carrer: se sap com comencen, no on finiran.

Arrius s'emparà de les tendències intel·lectuals de la seva època, i les decanta totes, fent-les convergir, en resultant formidable, en el seu argument famós: "Si el Pare engendrà el Fill, és clar que tingué principi el Fill qui fou engendrat: d'on es dedueix fatalment que hi hagué un temps en què no existia el Fill: doncs, és també claríssim que el Fill fou fet del no-res" (Sòcrates,

H. E. ll. 1, c. V-VI). Avui, el qui coneix baldament els rudiments de la teologia catòlica desfà, amb un senzill *distinguo*, el sofisma d'Arrius. Indiquem, però, només les dades històriques i doctrinals contemporànies d'Arrius, i podrem ponderar la força, no substantiva, d'objecció teològica, sinó més bé d'ordre social que encarnarà i donarà ales i embranzida al famós sillogisme.

La tesi arriana, per bé que anorreava els dogmes fonamentals del cristianisme, simplificava, però, llur concepció i sistematització ideològica, sota el punt de vista humà. Els misteris de la Trinitat i de l'Encarnació, ja no restaran tals misteris: almenys no seran tan "misteriosos". El sacrifici de la raó, doncs, en la tesi d'Arrius, era ben poc costós enfront del sacrifici que exigeix la fe catòlica en admetre les tres Persones consubstancials de la Trinitat Una i l'Encarnació, en la forma humana, d'un Esperit infinit. I no pot negar-se que el sacrifici de la raó fou sempre per a l'home el més dur i costós, car és el sacrifici de la millor cosa que té, i de ço que més superb té...

L'època d'Arrius fou, d'altra banda, ben semblant a la nostra. Arrius fou com el modernista del seu temps. Com els que condemnà Pius X en son *Lamentabili*, l'heresiarca d'Alexandria eixamplava, amb la seva tesi, el quadro ideològic del cristianisme, encara que deformat-lo, per tal de donar-hi cabuda als exòtics, més o menys similars. I com al "catolicisme modernista", si val l'antífrasi, s'hi podia passar de tots els camps, fossin del sentimentalisme o de la immanència, com del mateix racionalisme, o de les religions cristianes menys afins a la nostra catòlica, car el modernisme tenia sempre un bon mot per a matar tots els caires vius de les idees dogmàtiques i enderrocar les parets de tanca dels sistemes religiosos, així els principis fonamentals de la doctrina d'Arrius humanitzaven de tal faisó la rígida doctrina catòlica, que fins els pagans no havien de tenir temença de deixar els seus déus per admetre una nova teogonia, diguem-ho així, que fins tenia semblances amb certes transformacions contades per la vella mitologia.

El factor polític tenia també son pes formidable. Constantí, l'emperador, protegia visiblement la religió catòlica. Els àulics, doncs, els qui no volien desagradar, i més els qui volien agradar, i més encara els qui volien "ésser", es farien, primer, catòlics: car la humana feblesa sempre fa veritat allò de *Regis ad exemplum totus componitur orbis...* Mes aquells homes no es faran catòlics del catolicisme implacable, en dogma i moral, de les catacumbes, d'on acaba de sortir, si n'hi ha un altre de més suau, de menys inversemblant, si val la paraula: i la suavitat, i l'aparença de veritat, a l'estil racionalista, fou Arrius qui la donà a la doctrina catòlica, encara que desfent-la en sos fonaments.

Si afegim a tot això l'ambient racionalista d'algunes escoles teològiques catòliques, especialment a Antioquia; la filosofia neo-platònica del *Logos*, llavors corrent; les doctrines de Pau de Samosata, qui havia ja negat la divinitat de Jesucrist; i la febre de disputes i novetats doctrinals en un temps en què, in-

conscientment, estava elaborant-se la subestructura dels futurs sistemes teològic-filosòfics, potser tindrem, a bastament delineat, el quadro "tòpic" en què es mogué Arrius, qui, aranya habilíssima en dialèctica i estratègia personal i social, sabé estendre la xarxa quasi invisible de la seva doctrina i relligar-la en els dissimulats estreps de l'astúcia, de les fines maneres, de la virtut hipòcrita, per a caçar-hi senzills, ignorants, ambiciosos i savis a mitges, com ell. Car, d'ell pogué escriure Sant Epifani: *Fuit proceriore statura, demisso vultu, totaque corporis configuratione subdoli serpentis instar ad fraudem et fallaciam composita, ita ut callido illo externoque habitu facile simplicioribus animis obreperet* (*Hæres.* 69). Quant a son saber, ens diu Sant Atanasi, referint-se a la *Thalia*, llibre de l'heretge en què, en forma vulgar i poètica, concretava els seus errors: "L'admirable Arrius, deixant de banda tot ço que és decent, i fins ignorant tot ço que a tot hom honrat pertoca, ha forjat sos errors robant la major part de les velles heretgies, cuidant-se sols d'imitar els xistos i bufonades ridícules de Sotas (poeta egipci, autor també d'una *Thalia*)" (*Contra Arianos, Or.* 1, n. 4).

Com foc en canyar sec, diríem amb el Savi, es propagà la doctrina d'Arrius: molts l'abraçaren per les causes esmentades: el poble seguia a Arrius també, car essent el vocabulari teològic de l'innovador quasi el mateix de la doctrina catòlica, es deixava seduir per les maneres insinuants de l'heretge. Sant Hilari pogué escriure, de la simplicitat del poble i de l'astúcia dels nous predicadors, aquestes paraules: "Se li diu al poble que el Crist és Déu, que és Fill de Déu, nascut abans dels temps, i el poble creu que se li predica la seva fe. Són més santes les oïdes del poble que no els cors dels sacerdots" (S. Hil. *Contra Auxent.* n. 6).

La discòrdia, del pensament, passà a la vida pública; es torbà la pau profundament; a la comunió, seguí la divisió i el cisma. Constantí, amatent a la unitat de la fe, tement, però, qui sap si més encara, les lluites populars que d'aquí sorgirien, escriví a Arrius i al seu bisbe Sant Alexandre, digne defensor de la fe catòlica contra el turbulent sacerdot de la seva Església. Osius, el gran bisbe espanyol de Còrdova, fou portador de la carta imperial. Ni aquestes lletres, redactades en to de repressió i consell, ni l'autoritat del gran Osius, ni el concili que es reuní a Alexandria per a discutir les doctrines d'Arrius, no pogueren res per a la pacificació dels esperits. Arrius, en l'esmentat concili, on es congregaren més de cent bisbes de l'Àfrica, fou condemnat, junt amb nou diaques, col·laboradors seus: però, molts altres bisbes es reunien també en concili a Bitínia, probablement a l'entorn d'Eusebi de Nicomèdia, patrocinator d'Arrius i inspirador de la carta esmentada de Constantí, i ensems que condemnaven Alexandre, bisbe propi d'Arrius, declaraven ortodoxes les doctrines d'aquest heretge.

Succeïa això, probablement, l'any 323. Per a Constantí, qui, amb la seva victòria sobre Licini a Bizanci, acabava d'obtenir la unitat política i el règim unipersonal de tot l'imperi romà, la fonda divisió de les Esglésies d'Àfrica i Orient era un perill i un temor.

Tot son esforç, doncs, es dirigí a conjurar aquesta tempesta, congriada bon punt apareixia l'alba del seu imperi únic. El remei serà la convocació d'un concili o assemblea de bisbes de tots els indrets de la cristiandat. Fou el nostre Osius l'inspirador de Constantí? Això es dedueix de tot el procés del gran esdeveniment. Escriví Constantí una carta, avui perduda, a tots els metropolitans, i per ells a tots els bisbes del món catòlic, invitant-los a tenir a Nicea una assemblea plenària. Les despeses dels bisbes anirien, per voluntat imperial, a càrrec de l'Estat. Cap al mes de maig de l'any 325, es reunien a Nicea 318 bisbes, que representaven moralment tot el món catòlic. I el 19 de juny es celebrava la primera sessió del primer concili ecumènic.

En el decurs d'aquest volum es tractaran les qüestions plantejades i resoltes en el Concili de Nicea. La història, l'exegesi, la teologia, la ciència jurídica, la litúrgia hi portaran llurs dades més recents i més certes sobre la convocatòria, presidència, règim i discussions del magne Concili, com també el contingut dels canons dogmàtics i disciplinars, fruit de les deliberacions d'aquells Pares, i la utilització, per ells mateixos, de les fonts de la doctrina catòlica. Els concilis ecumènics, en quant representen la universalitat del Col·legi de Bisbes, junt amb el Pontífex Romà, pot dir-se que són de dret diví. Són l'Església única, indivisible, representada pels caps de totes les Esglésies particulars, sota l'autoritat de suprema jurisdicció del Bisbe de Roma, el Papa, d'on, diu Sant Ciprià, deriva el misteri de la unitat sacerdotal: *Ecclesia principalis, unde unitas sacerdotalis exorta est*; i amb la comunió de la qual està assegurada la comunió de totes les Esglésies entre elles mateixes. El concili ecumènic, com l'Església, té l'assistència de l'Esperit Sant. Caldria dir, potser, que les circumstàncies específiques que concorren en un concili "catòlic", suposen una específica assistència de l'Esperit de Déu. Les resolucions dels Pares nicens foren, a ben segur, les que convenien a la Santa Església universal en aquells temps.

Arrius, malgrat les seves habilitats de dialèctic, que li permetien a voltes, com anguila escorredissa, de fugir la força dels arguments contraris, fou vençut i convençut d'error. La paraula dogmàtica *ὁμοούσιον* "de la mateixa substància", fou la clara concreció del pensament catòlic en el punt fonamental dels debats, val a dir, l'origen del Verb diví, la seva naturalesa i relació amb el Pare, i el cop certer que aixafà el pensament cabdal d'Arrius. Notem de pas, que aquest, *procerioris staturae*, com Goliath, fou retut per Atanasi, jove diaca de la mateixa Església d'Alexandria, nou David, de cos petit i migrat de carns, diu la història, de mirada, però, tan clara, forta, lluminosa i serena com la seva ànima. La fe de Nicea acceptada, a la fi, per tots els bisbes conciliars, fora de dos, es concretà en el símbol, dit de Nicea, i en vint canons disciplinars, ordenats a la restauració dels vells costums cristians i a la uniformació de la disciplina eclesiàstica.

Des d'ara, tindran les Esglésies, en el *Nicaenum*, el punt de referència i

com el llaç que les relligui totes a la mateixa fe, que és la fe romana, en mig dels greus combats doctrinals, qui sap si més polítics encara, que s'hauran de sostenir, per quasi tot el decurs del segle IV, sobretot a l'Orient. Car, el monstre de l'arrianisme no és pas mort encara: mal ferit com ha restat en l'assemblea nicena, degut a la volubilitat de les coses humanes, i principalment a la feblesa del mateix Constantí, qui més tard es deixà influenciar per bisbes i cortesans arrians, farà encara cruels estralls, arribant al màxim del poder en l'any 360, quan molts bisbes d'Orient i Occident subscripiren la fórmula semiarriana de Rimini, 359, podent dir Sant Jeroni hiperbòlicament: "Llavors s'abolí el nom *usia* (substància), es proclamà la condemnaió de la fe de Nicea i es senti el crit d'angoixa de tot el món, admirat de trobar-se arrià" (*Diàleg Contra Luciferianos*).

* * *

Triomfarà, però, la fe romana: *Portae inferi non praevalerunt*. Els sants i els genis estan tots pel *Nicaenum*. Qui no hi està són els polítics, els intriguants, els relaxats, els cèsaropapistes, que voldrien que l'eix espiritual del cristianisme es basés a Constantinoble, no a Roma, car ja la força militar i política han passat, amb Constantí, de Roma a Bizanci. Mes, aquestes no són les forces de la Santa Església: no enderrocaran el monument de Nicea.

Pel *Nicaenum* es declararan els grans escriptors i els concilis tòpics, on domini la serenor de juí i la legítima tradició cristiana, no les baixes passions polítiques o d'escola.

Sant Basili, amic d'Eustasi de Sebaste i de Silvà de Tarsus, als qui els orientals moderats han delegat per anar a Roma a relligar llur comunió amb l'Occident, escriu, recordant les ensenyances de la seva àvia Macrina: "Jo no sé que hagi tingut jamai la meua ànima polluída per la infame blasfèmia dels arrians" (*Carta 9*). — Per Nicea està Sant Ambròs, en la seva lluita contra els arrians: "Em fa horror, diu, el concili de Rimini, i segueixo la doctrina del Concili de Nicea, del qual ni la mort ni l'espasa no podran separar-me... La fe de Nicea és la fe de Teodosi, la de les Gàl·lies, la de les Espanyes..." (*Carta 21, 14*). — Sant Lleó posa el *Nicaenum* per sobre tots els concilis: "Que no hi hagi cap sínode, diu, que pugui comparar-se amb els tres cents divuit sacerdots d'aquella gloriosa assemblea: car el Concili de Nicea ha estat divinalment consagrat amb tal privilegi, que tot altre concili sigui orfe de tota autoritat, si resol alguna cosa que sigui diversa de la constitució nicena" (*Carta 53*). — Sant Atanasi, l'impugnador d'Arrius, es dirigeix contra els deixebles de l'heresiarca, i els diu aquestes paraules, que donen una remembrança de les invectives de Jesús contra els seus enemics: "Nosaltres demostrem que la nostra doctrina davalla d'uns Pares a d'altres Pares: més, vosaltres, novells deixebles dels jueus i de Caifàs, quins Pares podeu al·legar a favor vostre? Certament cap, que sigui discret i savi:

a tots els teniu en contra, fora d'un, que és el dimoni, qui ha arribat a persuadir-vos que malparleu del sínode ecumènic, perquè no va definir la vostra doctrina, sinó la que de bon principi ensenyaren testimonis oculars, qui foren també ministres de la paraula: car, la fe que el sínode confessà per escrit, és la fe de l'Església catòlica" (*De Decret. Nic.* n. 27). — I Sant Hilari, qui té el *Nicaenum* com a base del catolicisme, diu: "Per un assentiment unànime, els tres cents i tants bisbes presents a Nicea, inspirant-se en la doctrina dels Evangelis i dels apòstols, feren brillar la llum perfecta de la unitat catòlica, *perfectum unitatis catholicae lumen*" (*De synodis*, 91).

Quant als concilis, se'n celebraren, al segle iv, en gran nombre, de bisbes catòlics i arrians. Uns i altres, diu Jungmann, vivien llavors barrejats. Els matisos de doctrina, atenuats o agreujats pel temperament de cadascú, fan que hi hagi afinitat major o menor entre els de les diverses províncies eclesiàstiques. Molts dissimulen els errors que professen, fins el punt d'ésser un bisbe arrià, Eusebi de Nicomèdia, qui batejà l'emperador Constantí, l'any 337, poc abans de sa mort. És clar, els concilis donen el resultat doctrinal del lloc i del moment en què es celebren. Així veiem que, a Sàrdica, 343, acudeixen més de cent setanta bisbes, vuitanta dels quals eren arrians-eusebians; davant el nombre de bisbes catòlics es retiren els arrians, i tenen un conciliàbul a Filipòpolis, on excomuniquen els qui es tractin amb Osius, Atanasi, Juli papa i els altres bisbes catòlics. A Sàrdica, però, es proclama i referma la fe de Nicea. A Sirmi, 351, on fou condemnat Fotinus, predominen els semiarrians, i del concili en surt la primera *formula sirmiensis*, que Sant Atanasi té per heterodoxa. — A Arlès, 353, predominen els catòlics: però, fou tal la violència i astúcia de l'emperador Constanci, que intervingué en l'assemblea, i dels bisbes arrians, que els mateixos legats del Papa Liberi prevaricaren, subscriuint, aterrits, la condemnaió de Sant Atanasi. — A Milà, 355, anaren encara pitjor les coses, car, la llibertat dels bisbes quedà anorreada per la prepotència de Constanci, qui, proclamant que "la meua voluntat és un cànon", desterrà els legats pontificis i els qui es negaren a executar els seus designis contra Atanasi. — No cal parlar de l'altre conciliàbul de Sirmi, 357, d'on sortí la segona *formula sirmiensis*, intimada, com la primera, al papa Liberi, ni menys encara dels famosos concilis de Rímini i Selèucia, tinguts simultàniament a l'Occident i a l'Orient, 359, convocats per a la pacificació dels esperits i amb intenció, de part de Constanci, de fer prevaler la doctrina dels semiarrians; car, l'èxit d'ambdós concilis, tant per les males arts dels heretges, com per la debilitat dels catòlics, fou infelicíssim.

A l'enfront d'aquesta activitat dels heretges i heretgitzants, protegits quasi sempre pels representants de la potestat civil, veiem els catòlics moure's amb activitat febrosa, i treballar amb sàvia tenacitat, fent convergir els esforços llurs en la canalització del pensament teològic i de la disciplina eclesiàstica en el sentit de Nicea. Així veiem que, mentre els dissidents de Filipòpolis, escapats

de Sàrdica, d'on *turpiter et indecore fugam fecere*, diu Sant Atanasi, excomu-
niquen aquest, ja bisbe d'Alexandria, i d'altres, i *tamquam canes ad vomitum*,
retornen als vells errors, els Pares de Sàrdica, davant els qui comparegueren
Atanasi i companys, per a purgar-se dels crims que els imputaven, *a sinodo ad-
missi et summa admiratione habiti sunt, adeo ut eorum communionem ample-
cterentur* (S. Athan. *Hist. Arian. ad Monacos*, c. 17): no sols això, sinó que es
referma la fe de Nicea, i es donen vint-i-un cànons disciplinars, que fan del con-
cili de Sàrdica com el complement del nicè. — Ja, l'any anterior, el papa Juli
havia convocat, a Roma, un concili, al qual concorregueren més de cinquanta
bisbes, en el qual fou rehabilitat Atanasi i altres bisbes, deposats pels arrians;
fruit d'aquest concili fou la carta del papa als principals bisbes factors de l'arria-
nisme, en la qual els reprova l'astúcia amb què tracten de corrompre la fe del
Nicaenum, i la resistència llur a venir al concili de Roma, on foren convocats.
— A Antioquia, 341, es celebrà el concili *in encaeniis*, on acuden noranta-set bis-
bes, amb motiu de la dedicació de la basílica *Aurea*: i per bé que en ell fou
confirmada la deposició de Sant Atanasi, per engany dels eusebians qui eren
en el concili, es declarà, però, la intangibilitat de la fe de Nicea, i es redactaren
vint-i-cinc cànons disciplinars de sentit ortodox. — Els bisbes de les Gàl·lies es
reuneixen a París, 360: el concili dirigeix als bisbes orientals una professió de
fe que és una paràfrasi del símbol de Nicea i una reivindicació de l'*ὁμοούσιον*,
aquesta paraula, diuen els bisbes, “acceptada sempre santament i fidel per nos-
altres”. — A Lampsac, es reuneixen molts bisbes orientals, per a sostreure's a
la tirania d'Eudoxi, bisbe de Constantinoble: acord conciliar és enviar al papa
Liberi tres dels bisbes presents qui, com a delegats del concili, tractin amb el
papa, qui, després de rebre'ls amb justificada prevenció, els exigeix que, en
nom dels bisbes ortodoxos que han tingut concili a Lampsac, Esmirna i altres
llocs, declarin professar la fe de Nicea, i anatematitzar la fe de Rímimi i totes
les heretgies contràries a “la santa fe que, religiosament i catòlica, ha estat ex-
posada pels Pares de Nicea.” (Sòcrates, 4, 12); i els delegats de Lampsac fir-
men la fe de Nicea. — A Espanya, per aquest temps, es conservava ferma la fe
de Nicea. No coneixem decisions conciliars que es prenguessin en reunions epis-
copals tingudes a la nostra terra. El concili d'Elvira, 314, a la Bètica, és d'onze
anys anterior al de Nicea. La professió de fe, però, que fan els dinou bisbes
d'Elvira, i els vint-i-sis preveres representants d'altres tantes esglésies espanyoles,
de subjecció a la *prima cathedra episcopatus*, que és la de Roma, i l'haver pro-
cedit d'acord amb el papa en la redacció d'alguns cànons, com es desprèn del 58^è,
és penyora de l'ortodòxia de les nostres esglésies. Hi ha encara altres fets que
deixen conjecturar-ho: la presència de sis bisbes espanyols, entre els quals els
de Tarragona i Saragossa, al concili d'Arlès, 314, del qual és tan remarcable la
deferència per a l'Església Romana; la d'altres bisbes espanyols, sis almenys,
al concili de Sàrdica, complement del nicè, 343, on figuren els bisbes de Bar-

celona, Saragossa, Astorga i altres, junt amb el gran Osius de Còrdova qui, sol entre els espanyols, havia estat a Nicea; i l'altre fet, això és, que Eusebi bisbe de Verceil, a França, escrigui al bisbe d'Elvira, Gregori, any 360, felicitant-lo perquè conservava la fe de Nicea, *fidem servans quam patres nicaeni scripserunt*, i encoratjant-lo a sostenir la fe d'alguns altres bisbes espanyols, que semblaven dubtar davant la suposada defecció del fortíssim Osius, demostren a bastament que en les terres ibèriques seguia, en el segle iv, infrangible la fe de Nicea.

D'aquesta impressió de conjunt dels trastorns profunds que a la Santa Església de Déu hi portà l'heretgia d'Arrius, en deduïm les següents conclusions que, quan no tinguéssim aquesta convicció, arrelada en la mateixa medulla de la nostra vida espiritual i jeràrquica, ens haurien de convèncer de la necessitat constitucional de la primacia, d'honor i de jurisdicció, de la Seu Romana, i de la independència absoluta que ha de fruir en la seva actuació en el cos eclesiàstic, respecte de tota altra potestat, sigui temporal o espiritual.

Primer: Els errors d'Arrius, per bé que eren d'essència purament doctrinal, sens afectar el règim ministerial i jeràrquic de la Santa Església, s'afirmaren, si no abans de Nicea, almenys després del Concili, i fins a l'adveniment de Teodosi a l'imperi, 379, en la feblesa, en la contemporització i, a voltes, en la protecció, ferma i decidida, del poder imperial.

Segon: L'atracció de la nova seu de l'Imperi, que Constantí portà de Roma a Bizanci, féu que moltes esglésies orientals i, en general, l'església oriental, vingués a parar, si no en una servitud, almenys en un indegut obsequi d'ordre espiritual envers la seu civil de Constantinoble, la qual esdevingué cesarista, sigui pel mateix temperament dels emperadors qui, com per un atavisme, no es resignaven a perdre la jurisdicció espiritual dels vells emperadors romans, sigui pel mateix fet que les esglésies orientals li fossin excessivament i voluntàriament sotmeses.

Tercer: D'aquí vingué l'afebliment, no del poder primacial de Roma que, ans al contrari, es reforçà històricament amb l'absència de la cort imperial i amb la intervenció, a voltes ben sorollosa i autoritària, dels papes — Juli I, Liberi, Damas — en els afers de l'església oriental, sinó dels llaços que tradicionalment havien unit les esglésies orientals amb la de Roma. L'afebliment dels vincles espirituals i jeràrquics amb l'Església de Roma, cap de totes, d'on per a totes deriva la unitat i solidaritat de fe i vida religiosa, determinà el relatiu isolament de les esglésies particulars d'Orient, on, en lloc de predominar el criteri netament eclesiàstic, en matèria de dogma i disciplina, tingué més preponderància la força de l'atreviment, del nombre, de les insídies, de la intriga. És Sant Basili qui ens denuncia aquest greu mal de l'Orient: "De veritat, diu, nosaltres seríem els més insensats entre els homes, si ens resignéssim a aquesta divisió de les esglésies, i no tinguéssim com el més gran bé la unió del Cos del

Crist" (*Carta* 156, 1); i amb penetrant justesa, com diu Batiffol, denuncia Basili la malaurança de l'Orient, que no és altra que la vida isolada de les esglésies, que viuen cada una per ella: "Ens limitem, diu, a les nostres ciutats" (*Carta* 172).

Quart: Havem d'afegir a totes aquestes causes de desavinença entre l'Occident i l'Orient, la presumpció, de part dels orientals, de la superioritat intel·lectual damunt els occidentals, i el temperament naturalment més propens a l'exageració dramàtica en les actituds científiques i fins en el comportament cívic, que els de les nostres terres d'Occident. També els mancava la sinceritat. D'altra banda, es gloriaven de la tradició apostòlica de les esglésies llurs, car, indubtablement, la història els afavoria en aquest punt, per quant els mateixos caps del Col·legi Apostòlic, Sant Pere i Sant Pau, si havien fundat la cristiandat de Roma, ho havien fet també a l'Orient, Antioquia, Corint, Efès, Tessalònica, etc.

Cinquè: El concili de Nicea representa, doncs, el punt de convergència doctrinal tradicional de l'Església catòlica, per tal com les forces millors, d'Orient i Occident, estigueren representades en la famosa assemblea, fruit ja l'Església de pau en l'ordre polític, i en el moment en què era torbada la concòrdia doctrinal per l'apostasia d'Arrius. L'arrianisme, però, condemnat a Nicea, no mor tot seguit, sinó que fixa les seves arrels a Orient i s'escampa i enforteix degut a les causes esmentades, i és com el punt de sosteniment de les forces que, dividides en les fraccions d'eusebians, acacians, aecians, macedonians, etc., hauran de lluitar encara fins a les darreries del segle IV, amb els representants de la fe ortodoxa, d'Orient i Occident, especialment amb la Seu Romana, la fe de la qual restà incommovible. És al concili de Constantinoble, segon ecumènic, 381, on, regnant ja el gran Teodosi, qui a la força canònica de les resolucions dels cent vuitanta sis bisbes, afegeix les sancions d'ordre civil, que acaba, sinó de fet, de dret (el fet no es farà esperar), amb l'esmicolament de les esglésies de l'Orient, relligant-les a la fe de Nicea i donant-hi una organització tota semblant a les de l'Occident. El cànon primer diu: "No ha de tocar-se la fe dels tres cents divuit Pares qui es reuniren a Nicea de Bitínia, sinó que ha de mantenir-se ferma i sobirana, i anatematitzar tota heretgia": i el tercer: "El bisbe de Constantinoble té el primat d'honor, després del bisbe de Roma..."

Així, diu Batiffol, "la unitat de fe es restableix damunt la base del *Nicaenum*, i els refractaris són jurídicament desposseïts, per ordre imperial, de totes llurs esglésies. L'oligarquia arriana que, des de mig segle abans havia manejat o tiranitzat l'episcopat oriental, ja no existeix, ni té ja possibilitat de fer-se, estant ja els bisbes repartits entre cinc províncies, sobre les quals Constantinoble no té sinó un primat d'honor. A l'enfront de l'Occident, qui ha estat, els darrers anys, l'enveja de l'Orient, el concili de 381 constitueix un Orient d'acord amb ell mateix i organitzat. Teodosi ha reeixit a imposar als orientals,

almenys en aparença, una disciplina gairebé occidental” (*Le Siècle Apostolique*, p. 141).

* * *

No sabríem com acabar aquest senzill esbós sense remarcar la influència providencial dels fills de la nostra Espanya en el Concili de Nicea i en les lluites, d'ordre doctrinal i disciplinar, posteriors al gran fet històric. Cal fixar-se, només, en els tres noms, veritablement històrics, forts i plens, cadascun dins son ordre, del gran bisbe Osius, del gran papa Damas i del gran emperador Teodosi, tots espanyols. Hi afegirem, que no podria mancar-hi en ANALECTA SACRA TARRACONENSIA d'aquest any, el nom d'Himeri, bisbe de Tarragona, el qual intervingué en un episodi vinculat amb les lluites d'aquell temps.

Del bisbe cordovès, nascut a mitjans del segle III, pot dir-se que, en l'ordre eclesiàstic i polític, i fins en el doctrinal, fou l'ànima del Concili de Nicea. “Era, diu Jungmann, entre els prelats d'aquell temps preclaríssim, qui, ja per la seva fermesa en la confessió de la seva fe en la persecució de Dioclecià, ja com a òptim administrador de les coses eclesiàstiques, s'havia fet un gran nom”. L'emperador Constantí el tenia en gran estima i veneració: ell fou qui el féu venir de l'Espanya, fent-lo portador de la carta imperial a Alexandre, bisbe d'Alexandria, per tal d'ofegar de bon antuvi la discòrdia causada per Arrius.

Era compromesa la missió d'Osius: la lletra imperial era suggerida per Eusebi i altres amics d'Arrius. Negar-se, però, a l'encàrrec imperial era perdre la influència sobre Constantí i donar, potser, el triomf als arrians, si, com era d'esperar, la carta imperial, portada per altre, no reeixia en son objectiu de concòrdia. Veritablement fou així. A Alexandria, per iniciativa d'Osius, es tingué un sínodo, en les discussions teològiques del qual prengué part el bisbe de Còrdova: *De substantia deque hypostasi quaestionem agitavit*, diu Sòcrates. Probablement no era Osius a Alexandria sens el previ acord amb el papa Sant Silvestre.

L'èxit d'aquella primera missió fou nul, malgrat la ciència i la diplomàcia del bisbe i el poder imperial que representava. Li restava una altra missió més gloriosa, que fou la seva intervenció personalíssima en els afers del gran Concili de Nicea, de la convocatòria del qual va ésser probablement l'iniciador. El papa Silvestre li conferí la seva representació, junt amb els preveres romans, Vitus i Vicens, legats del papa, i, com a cap de la legació, presidí les magnes reunions del Concili, les resolucions del qual fou el primer a subscriure. De la presidència del nostre bisbe diu Sant Atanasi, qui una part tan gloriosa tingué en les discussions de l'assemblea: “En quin sínodo (de Nicea) no fou Osius el capità i l'abanderat? Quina Església no conserva òptima recordança de la seva presidència?... Ell és el príncep dels concilis” (Jungmann: *Praelect. Hist. Eccl.*, I, 427).

Més tard el veiem, a Sàrdica, acabar l'obra començada a Nicea, presidint el concili, en nom del papa Juli I, amb els preveres romans Archidamus i Filoxè, enviats del papa. I a Sàrdica es referma la fe en el primat de la Seu Romana: a més de la carta del Concili a Juli papa, en la qual, en admetre la legitimitat dels motius gravíssims que tingué per a no concórrer personalment al concili, se li diu: *Hoc enim optimum et valde congruentissimum esse videbitur, si ad caput, id est, ad Petri apostoli sede singulis quibusque provinciis Domini referant sacerdotes*. A més, es redactaren tres cànons, tercer, quart i cinquè, en què es tracta: *De recursu ac de appellatione ad Romanum Pontificem*; el cinquè d'aquests cànons, en la seva mateixa redacció, es deu al nostre Osius.

I després de tot, el veiem lluitar fins a morir, ja centenari, amb els enemics de la fe, sobretot a Sirmi, on la fúria de l'emperador Constanci i dels bisbes arrians, essent ja Osius de noranta nou anys, *eum immanissime et ultra modum (plagis) lancinnarunt*, diu Sant Atanasi.

Fou, doncs, el nostre Osius l'home "catòlic", en quant sentí fonament la unitat, indivisible i universal, de la fe i comunió cristiana; "apostòlic", per la seva ferventíssima devoció a la tradició dels Pares i pel zel amb què lluità per al seu triomf: i "romà", ben bé de cor, per quant tota la seva doctrina, tota la seva diplomàcia, tot el seu esforç de gegant, de tota la seva vida, principalment a Nicea i a Sàrdica, es desplegà a l'entorn d'aquest eix incommovible, val a dir, la seva adhesió i amor profund a la Santa Seu Romana. És Osius, per totes aquestes qualitats del seu esperit, el tipus i exemplar més representatiu, en la nostra història, del veritable prelat "espanyol".

El papa Sant Damas, també espanyol de naixença, governa l'Església universal, a la mort de Liberi, de 366 a 384. Fou poeta exquisit, de costums integèrrims, *vir sanctitate conspicuus, et qui pro apostolica doctrina nihil non dicere atque agere paratus esset*. Els divuit anys del seu pontificat, torbats malauradament pel cisma d'Ursicinus, poden reduir-se a la realització de dos objectius: la defensa del primat de la Seu Romana, i la unificació de la fe i de la comunió en l'Esperit de Nicea.

Ell és, diu Batiffol, fidelíssim a la política de Liberi, de restaurar la unitat catòlica sobre el Nicaenum. Entre ell i Atanasi, l'impugnador dels arrians, hi ha comunicació íntima i freqüent: Atanasi escriu en certa ocasió "a son caríssim Damas, bisbe de la gran Roma", indicant-li els mitjans per tal de refermar la unitat nicena.

Celebrà Damas a Roma freqüents Concilis, els quals tingueren com a objecte principal de vincular les esglésies orientals a la Romana, i restar forces a l'arrianisme. L'any 370 en celebra un, on concorren noranta tres bisbes: i en la carta *Confidimus*, sinodal del dit concili, es troben, en ço que pertoca a la fe

del *Nicaenum*, expressions tan netes i fortes com aquestes: “Els tres cents divuit Pares i delegats del santíssim bisbe de Roma publicaren el *Nicaenum*, mur fortíssim, eficaç antídoto, decisió adorable, que els temeraris (de Rímini) intentaren d’abolir... Mes, què podien (els de Rímini), per bé que fossin nombrosos, si hi mancava el bisbe de Roma? Entengueu, doncs, que solament la fe de Nicea és fundada damunt l’autoritat dels Apòstols, i que ella és la que a l’ensem professen els orientals que són catòlics i els occidentals... Separem, doncs, de la nostra comunió tots els qui no abracin aquesta fe”.

L’any 377 celebra Damas un altre concili romà, la sinodal del qual respon a diverses qüestions dels orientals. En el fragment *Illud sane miramur*, el concili renova la condemnnació de l’error dels apollinaristes: “Si els arrians foren condemnats, diu, perquè atribuïen al Senyor una divinitat imperfecta, nosaltres havem de condemnar també aquells que li atribueixen una humanitat imperfecta”. En altre fragment, *Non nobis*, el concili renova l’afirmació de la divinitat de l’Esperit Sant, en conformitat, diu, amb la fe de Nicea, “la qual ha d’ésser conservada inviolablement”.

D’un altre concili tingut a Roma, 380, semblen ésser els coneguts anatematismes de Sant Damas: “Si hi ha qui diu que el Fill no és nat del Pare, ço és, de la divina substància d’aquest, sigui anatema”. D’altres semblants se’n trober a la professió de fe que el mateix Sant Damas intimà a Paulí, bisbe de Macedònia.

Ens plau de veure íntimament units Sant Damas i Sant Jeroni, en col·laboració fecunda, d’ordre diplomàtic eclesiàstic, i fins literari. Jeroni alaba l’estre poètic i el classicisme dels versos de Damas: *Damasus, diu Jeroni, Romanae urbis episcopus, elegans in versibus componendis ingenium habuit, multaque et brevia opuscula heroico metro edidit (De Script. eccles. c. 103)*. Damas, en canvi, confia a Jeroni importantíssims treballs sobre la Bíblia. En l’ordre del govern, ens diu el mateix Jeroni: *Cum in chartis ecclesiasticis juvarem Damasum Romanum, urbis episcopum, et Orientis Occidentisque synodicis consultationibus responderem (Carta 123)*. Aquest text deixa suposar que no fou menys íntima la col·laboració doctrinal entre els dos Sants, units, d’altra banda, amb afecció de dolça amistat. I així ho veiem en ço que pertoca als errors arrians. És queixa Jeroni a Damas, per escrit, de les subtilitats dels orientals, que juguen amb els dos sentits de la paraula *hipòstasi*, per fingir-se catòlics, essent, en realitat, arrians, i li diu: “Per tot això, jo prec a la teva Beatitud, per la Salvació del món crucificada, per la Trinitat *Homousia*, que em diguis per carta si puc o no puc usar la fórmula “tres hipòstasis”. (*Carta 5*).

Sembla que Damas fou qui manà que es cantés, a la missa, el símbol de Nicea, substituït, més tard, pel Niceno-constantinopolità, concili aprovat també pel gran papa espanyol.

Teodosi, un altre espanyol, fou, més que cap altre dels seus antecessors, el vindicador del *Nicaenum*. Pot dir-se que donà el cop de gràcia a l'arrianisme, no sols restant-li tota protecció oficial, sinó perseguint els arrians com enemics de la religió de l'Imperi.

L'any 379, pontificat de Damas, fou Teodosi designat, per Gracià, emperador de l'Orient. L'any següent, dona el seu famós edicte *Cunctos populos*: "Volem, diu en ell, que tots els pobles visquin en aquella religió que el diví Pere Apòstol ensenyà als romans, religió que d'ençà que fou establerta, declara... ço és, que creguem en una sola Deïtat, Pare Fill i Esperit Sant, *sub parili majestate et sub pia Trinitate*... L'edicte, dirigit al poble de Constantinoble, perquè fos tot seguit conegut arreu, és de data 27 de febrer de 380: Teodosi no arribà a Constantinoble fins el 26 de novembre següent; però, un dels primers actes de la seva administració imperial, és d'intimar a Demòfil, bisbe de la capital, la professió de la fe de Nicea, i "que abraci la pau". Demòfil, fidel al seu partit arrià, deixà la ciutat. No transcorren dos mesos sense que Teodosi doni un altre edicte, 10 gener de 381, en el qual es promulguen mesures radicals contra els arrians; es declaren heretges tots els qui no professin la fe de Nicea, se'ls prohibeix de reunir-se a l'interior de les ciutats, i es mana que totes les esglésies llurs siguin retornades als catòlics.

No para aquí el zel de Teodosi. A la seva iniciativa es deu la convocatòria del Concili de Constantinoble, 381, segon ecumènic. L'esforç que féu Teodosi per a la reunió de totes les esglésies orientals és digne de tota lloança. Segons ell, els Pares del Concili hauran de decidir les qüestions de fons dogmàtic i disciplinar, car la seva jurisdicció és purament civil: *Definient quibus impertienda communio, quibus obseranda sit*: però, ell donarà, a fi que tinguin força les decisions conciliars, l'ajut del braç secular. No sols això, sinó que rep personalment, abans de les sessions del Concili, la fracció de trenta sis bisbes del partit macedonià, contrari a la fe de Nicea, i tracta, amb esperit paternal, de reduir-los, encara que sense eficàcia. La voluntat de Teodosi és, *a priori*, que la fe del *Nicaenum* sigui la base de la unió de tots els bisbes: els macedonians la refusen, i es retiren en bloc, i escriuen una carta colectiva a tots els fidels de llurs esglésies, conjurant-los de no acceptar mai la fe de Nicea.

Teodosi, però, no deixarà de petja els arrians. Ja ens són coneguts els canons de Constantinoble: el primer, que declara la intangibilitat de la fe de Nicea, i el tercer, que reconeix el primat de la Seu Romana. Teodosi acceptarà pietosament la doctrina i disciplina del Concili, celebrat sota els seus auspicis, i li donarà l'adjutori de la seva força imperial. Tancat el concili, els pares varen sotmetre llurs conclusions a Teodosi, adreçant-li un document en què donen gràcies a Déu d'haver-lo fet emperador, per a procurar la pau de les esglésies i defensar la santa fe: i, després de dir-li que en el Concili han confessat tots la fe dels Pares de Nicea i anatematitzat els errors contraris, afegeixen: "Preguem,

doncs, a la teva pietat, que confirmis la sentència del Concili: així com has honorat l'Església amb la lletra de la convocació del Concili, així segellaràs les conclusions dels bisbes qui hi han pres part"... Els Pares no afegeixen sancions contra els qui neguin la fe nicena: això pertoca a l'emperador, qui ho fa per edicte de 30 de juliol següent al Concili: en aquest edicte es llegeix una declaració de fe trinitària: les esglésies no seran, en endavant, ocupades sinó per bisbes que professin la fe del *Nicaenum*. Fou això la desfeta de l'arrianisme, que no tindrà ja més que una vida esllanguida a l'Orient, i que haurà de rependre forces entre els barbres gods.

Recollim, per fi, ja que ho imposa el caràcter d'ANALECTA SACRA TARRACONENSIA, un ressò, a més de cinquanta anys del Concili de Nicea, d'aquella famosa assemblea relatiu a la nostra gloriosa Seu tarragonina.

Les coses eclesiàstiques s'havien embrollat molt a la nostra Ibèria, durant el segle IV, sobretot en la seva segona meitat. Hi mancava, potser, un centre d'atracció que unís les cinc províncies en què estava dividida l'església espanyola: Tarragona, Cartagena, Galícia, la Bètica i Lusitània. Toledo no tenia la preponderància que aconseguí més tard. Àfrica tenia Alexandria; l'Orient, Constantinoble i Antioquia; les Gàl·lies, Arlès i Colònia; Itàlia, Milà; aquestes metròpolis atreïen a llur entorn les esglésies menys poderoses o glòries. No obstant, a Espanya sembla que no fou així. Batiffol dona una impressió ben poc falaguera de l'església espanyola del temps de Sant Damas: "En temps d'aquest papa, diu, l'episcopat espanyol no té a Espanya un centre d'atracció com ho serà aviat Toledo: l'episcopat està dividit, la disciplina compromesa. Osius ha acabat malament (això la veritable història ho desment), Gregori d'Elvira s'ha llençat al partit luciferià, el priscilianisme va prompte a completar la discòrdia, els ortodoxos no troben, a Espanya, on sostenir-se. És giraran cap a Roma, en recerca d'un socors que supleixi el dèficit dels seus propis mitjans" (*Le Siège Apostolique*, p. 180).

La descripció és, potser, quelcom forta de tintes. Li serveix, però, a l'autor francès, per a justificar la introducció del famós episodi en què intervingueren Himeri, bisbe de Tarragona, i Sirici, Pontífex Romà.

Eren, sens dubte, els abusos introduïts en les nostres esglésies, molts i greus. El bisbe de Tarragona, Himeri, envia a Roma un dels seus preveres, Bassià, per a exposar-los al papa Sant Damas: era això en els últims mesos de la vida del gloriós pontífex espanyol, any 384. Damas moria el desembre del mateix any, sense poder respondre a les qüestions que li proposava Himeri. Ho féu son successor, Sirici, donant una decretal famosíssima, que s'era considerada fins ara com la primera de les autèntiques.

El document és importantíssim sota el punt de vista de la disciplina i de la història eclesiàstica, com també el relleu que reconeix, ja aleshores, de la

Seu tarragonina, de la qual Sirici es diu, no sense especial afecte, *caput tui corporis*; car Himeri haurà de notificar les resolucions papals de la decretal, no sols als bisbes de la seva província tarragonina, sinó als metropolitans de les de Cartagena, Galícia, Bètica i Lusitània: *Ut haec quae a nobis sunt salubri ordinatione disposita, sub litterarum tuarum profectione mittantur...*

Pel nostre cas, hem de remarcar que, en general, la decretal de Sirici és una aplicació del dret disciplinar estatuit pel *Nicaenum*. Dos punts de la resposta a la *consultatio* d'Himeri, com l'anomena el papa, s'hi reporten directament: el relatiu al rebaptisme dels arrians, per a la reconciliació dels quals amb l'Església catòlica n'hi haurà prou amb la imposició de les mans del bisbe, i la invocació sola de l'Esperit Sant, i el que es refereix a la cohabitació de dones amb els clergues, reproducció nominativa del tercer canó de Nicea: *Canonis dispositio quae apud Nicaeam tractatum est*. Ultra d'aquestes al·lusions al famós Concili, la carta de Sirici és com l'afirmació categòrica i reiterada de la primacia del papa, la qual cosa respon al canó sisè de Nicea, tal com es llegeix en el còdex que Pascasi, legat de la Seu Apostòlica, utilitzà al concili de Calcedònia: *Quod Ecclesia Romana semper habuit primatum*. La carta de Sirici és fortament assertiva de la jurisdicció papal en les nostres terres: *Eorum qui in nostro sunt corpore compellimur facinora deplorare...*; i d'un sentit autoritari que no deixa lloc a dubtar, ni de la consciència que té el papa de la seva potestat preeminent, fins sobre els metropolitans: *Metropolitanis specialiter pontificibus imputamus...*, com a successor que és de Sant Pere: *Haec (onera) portat in nobis beatus apostolus Petrus...*; ni del sentit d'obediència filial de les esglésies d'Espanya, a les quals parla, mitjançant els oficis del metropolità Himeri, amb fórmules tan fortes com aquestes: *A quo tramite vos quoque posthac minime convenit deviare, si non vultis a nostro collegio synodali separari sententia... Jubemus abscindi... Generali pronuntiatione decernimus...*

La carta de Sirici papa al nostre metropolità tarragoní és de l'any 385: la separen del Concili de Nicea seixanta anys: la uneix, però, amb el famós Concili la identitat de doctrina, de jurisdicció, d'autoritat. Malgrat el mig segle transcorregut entre les turbulències originades per la malícia arriana, que han pogut enterbolir l'atmosfera doctrinal sobre les prerrogatives del pontificat romà, i sostraure de la seva influència gran nombre d'Esglésies d'Europa, les coses tornen a centrar-se en el lloc en què les volgué Jesucrist en fundar la seva Església. Pere és la pedra fonamental del gran edifici: *Et super hanc petram...* La revolta doctrinal que Arrius, el superb envejós, alçà a Alexandria, i que, a mercè de potents i intrigants, ha torbat les intelligències i la política de l'Europa per espai de mitja centúria, ja és passada: resta ferma la doctrina catòlica, que ha incorporat al seu *Credo* noves fórmules, condemnatòries de l'error nou. S'escorran encara dos segles abans que el cos de l'Església no es purgui del tot del virus d'aquesta heretgia. Nous errors naixeran mentrestant. El papa, però, i

la seva Església, l'Església universal, farà son camí, sense defalliment. És camí de la veritat i del veritable progrés. És camí de Jesús, camí: *Ego sum via*.

Nosaltres, grat sia a Déu, som dins el camí. Amb l'ajuda de Déu, no ens en mourem. És camí de veritat i de vida. Aquesta solemnia commemoració del famós Concili de Nicea ha d'ésser per a nosaltres un sedatiu, en mig de les inquietuds presents, i un reconfort en les lluites que aguantem.

ANALECTA SACRA TARRACONENSIA haurà complert una magnífica tasca en recollir en aquest volum l'exemplaritat de llum i de força que ens ve, a setze segles de distància, del gran fet de Nicea. La llum de la veritat és força del pensament, i l'exemple és fortitud de la vida.

A més, aquest volum d'ANALECTA ens demostrarà que som nosaltres, els cristians, els mateixos que, llavors, érem. Nicea és avui, com serà sempre; car Nicea és l'Església. El *Nicaenum* ha baixat fins a nosaltres per la pendent de les centúries: pel *Nicaenum*, refent el camí, pugem nosaltres fins a l'*Apostolicum*, fins al Crist, qui és d'ahir, d'avui i de sempre. Fills del Crist, perquè ho som de la seva Església, formem una solidaritat que no té parió, perquè compren tots els segles i tot el món catòlic. Ens plaurà de veure'ns, en aquestes planes d'ANALECTA, els mateixos que nostres pares en la fe.

I ens plaurà més encara que elles siguin un monument perennal de la fe i de la pietat nostres, i com ferma columna lluminosa que ens digui el *plus ultra*, en el camí de la veritat i de la virtut cristianes. Car, si elles ens han fet grans per la nostra fidelitat secular a la Seu Romana, com ho demostràvem suara, que les representa i concreta en la història del catolicisme, elles són, també, la condició *sine qua non* dels avenços que, amb l'ajuda de Déu, hem de realitzar. Car, els pobles que no avancen, reculen; se'ls pot aplicar també l'aforisme ascètic: *Qui non proficit, deficit*.